

Висновок

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Гечі Олени Анатоліївни
«Революції, політичні трансформації та війни в першій половині XX ст.
у житті єврейських громад Правобережної України: колективний та
персональний виміри», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 032 Історія та археологія**

Актуальність теми дисертації. Розгляд проблематики функціонування та життєдіяльності єврейських громад, як невід'ємної складової українського суспільства в умовах політичних трансформацій, які були спричинені Першою світовою війною та подальшими подіями першої половини XX ст., що призвели до Другої світової війни, дозволяють усвідомити сутність глибинних перетворень у житті народів Центрально-Східної Європи, відлуння яких відчуваються й до сьогодні. В окреслений період політичні зміни, які позначились і на економічних та соціальних процесах, призвели до руйнації традиційного укладу життя єврейських громад України, що становили неподільну частину місцевого суспільства. Від часів встановлення межі осілості євреїв, яка охоплювала більшу частину України, містечка (штетли) залишались основним місцем їх проживання. Однак швидкі політико-економічні перетворення позначились на житті як цих населених пунктів, так і їх мешканців.

Євреї, як невід'ємна частина українського суспільства, заслуговують на особливу увагу з боку науковців, з огляду на те, що у першій половині XX ст., як і в попередні періоди, вони відігравали суттєву роль у соціально-економічному, політичному та культурному житті. Перед Другою світовою війною єврейська меншина в Україні була однією з найчисленніших у Європі, представники якої протягом тривалого часу мирно співіснували зі своїми сусідами. Пошуки відповіді на запитання, чому став можливий Голокост, а також аналіз витоків Голокосту, перш за все в Україні, й у інших

країнах Центральної та Східної Європи, де історично проживали євреї, складає одне із ключових завдань дисертації та підкреслює її актуальність.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до комплексної науково-дослідницької теми кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка, реєстраційний номер № 011U008523 «Правобережна Україна, Волинь-Житомирщина в XVIII – на початку XXI ст.: соціально-економічні, культурно-освітні націо- і державотворчі аспекти».

Сучасна історіографія національних й, зокрема, єврейських студій в Україні та світі представлена дослідженнями, які відображають як проблеми «росту» напрямку, так і наявних робіт, які входять до числа найґрунтовніших в окремих сегментах сучасної іудаїки:

– розробка теоретико-методологічних основ національних студій, які дозволяють досліджувати й проблеми націотворення євреїв (Г. Касьянов, Е. Сміт, Е. Гобсбаум, Б. Андерсон, Р. Шпорлюк, Л. Нагорна та ін.);

– статистичні, загальноетнографічні дослідження, присвячені вивченню національних громад (В. Кабузан, В. Наулко, М. Куповецький, Й. Зісельс та ін.);

– спільні українсько-єврейські сторінки історії (М. Аронсон, Я. Дашкевич, І. Левітас, Й. Петровський-Штерн, П.-Р. Магочій, С. Орлянський, Л. Фінберг, В. Любченко, В. Кононенко, Н. Рудницька, В. Венгерська, І. Дворкін та ін.);

– стан вивчення та викладання єврейської історії в Україні та світі, узагальнюючі праці (Ф. Горовський, А. Подольський, С. Орлянський, І. Щупак, О. Козерод, В. Димшиц, Й. Петровський-Штерн та ін.);

– національна політика різних урядів (російський імперський, уряду УНР, радянський) (Г. Абрамсон, Р. Пиріг, С. Кульчицький, В. Даниленко, П. Гай-Нижник та ін.);

– історія містечок (штетлів), регіональні студії з використанням інструментарію історії повсякдення (П-Р. Магочій, Л. Баженов, П. Слободянюк, О. Завальнюк, О. Комарніцький, О. Крічкер, Л. Орловський, Н. Рудницька та ін.);

– персональні виміри історії, просопографічні студії (Н. Барабаш, Я. Грицак, Н. Яковенко);

– усноісторичні дослідження, контекст єврейської історії та Голокосту (Г. Грінченко, Г. Боднар, Р. Михайльчук та ін.);

– геноцидальні студії (загальнотеоретичні підходи) (М. Гон, А. Киридон);

– студії з дослідження Голокосту (Т. Снайдер, В. Лауер, І. Арад, А. Подольський, І. Щупак, Ж. Ковба, К. Беркгоф, В. Круглов, Ф. Винокурова та ін.);

– радянський антисемітизм та його прояви (Ю. Шаповал, Г. Костирченко, С. Екельчик, Я. Фрумкін, М. Мицель та ін.).

Попри доволі широку історіографічну базу, наративні (мемуарна література, спогади) та інші джерела, наукову та навчально-методичну літературу, її/їх аналіз, здійснений у цій частині, свідчить про наявність лакун, які потребують свого заповнення. Зокрема, йдеться про можливість введення до наукового обігу архівних документів (так вперше до наукового обігу авторкою уведено матеріали фонду РУСКАПА (Російсько-канадсько-американського пасажирського агентства) у Волинській губернії/Житомирській області, яке опікувалось організацією еміграції євреїв протягом 1923–1930 рр. У дисертації розкриваються мотиви, механізми та напрямки еміграції єврейства, проаналізована соціальна належність переселенців з території радянської України, зокрема Житомирщини та Київщини. Жіноча історія, й зокрема історія єврейського жіноцтва, не має значної історіографії, заповнення цієї прогалини входило до завдань дослідниці.

Активне використання таких персональних наративних джерел, як спогади та щоденники очевидців подій, – одна із відмітних рис дисертації. Авторка була долучена до реалізації проєкту «Голоси», що дозволило зібрати усноісторичні свідчення, спогади людей, які пережили трагічні сторінки вітчизняної історії (від Голодомору до Голокосту, сталінських репресій та радянського антисемітизму) або ж презентують зразки індивідуальної (родинної) пам'яті.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри історії України «Правобережна Україна, Волинь-Житомирщина в XVIII – на початку XXI ст. – соціально-економічні, культурно-освітні, національно-державотворчі аспекти» (реєстраційний номер № 03IU008523).

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів.

Аналіз представлено до захисту наукового дослідження та публікацій свідчить про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів. Дисертація чітко структурована, має логічну будову й складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, списку використаних джерел і додатків, у яких представлені фотоматеріали та інші документи, що були зібрані авторкою у процесі збору усноісторичних свідчень щодо теми дослідження. Зважаючи на це, можна констатувати, що достовірність отриманих висновків і обґрунтованість запропонованих висновків визначається правильно обраними методологічними підходами, достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу. Кількість і якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертаційної роботи.

Ступінь новизни основних результатів дисертації. Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації Гечі Олени Анатоліївни полягає у використанні методів «нової історії», з її концентрацією на персональному досвіді, аналізі моделей поведінки конкретних людей у різних ситуаціях та обставинах. У роботі використана методологія усної

історії, історії повсякдення та жіночої історії, які дозволяють з позицій пересічної людини подавати історію «знизу». Використання в дисертації таких підходів також є додатковим свідченням її новизни. До сьогодні не так багато досліджень з історії євреїв України та регіональних розвідок, здійснених з використанням антропологічної методології. Отже, дослідження українського єврейства як в цілому, так і на персональному рівні, в один з найбільш складних та драматичних для представників єврейської спільноти історичних періодів, має важливе теоретико-методологічне та практичне значення і підтверджує новизну дослідження.

Практична цінність результатів дослідження. Отримані наукові результати і висновки можуть бути використані у подальших наукових розробках у сфері іудаїки, історії України, жіночої історії та історії повсякдення, у підготовці публікацій науково-популярного характеру. Матеріали можуть використовуватись під час викладання курсів з історії України, історії євреїв України, а також у процесі написання узагальнюючих праць, посібників і підручників.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Основні положення дослідження висвітлено в 10 наукових публікаціях, з них – 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, 1 стаття – в зарубіжному науковому періодичному виданні, 5 праць апробаційного характеру.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на міжнародних та всеукраїнських конференціях, матеріали стали основою для статей і тез. Розроблені положення та висновки роботи доповідались на 25 науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня (зокрема, 12 міжнародних, 11 всеукраїнських, 1 регіональній, у роботі 3 літніх шкіл).

Основні результати дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Польща–Україна: спільні шляхи до свободи. Балто-Чорноморський союз Міжмор'я: ретроспектива і перспектива»

(Житомир, 2017), «Польща–Україна: спільні шляхи до свободи. Національні держави Центрально-Східної Європи новітньої доби: історичні аспекти, формування модерної політичної карти, криза національних держав та їх «перезавантаження»» (Житомир, 2018); «Історичні мідраші Північного Причорномор'я» (Миколаїв, 2019), Практичному семінарі німецько-української комісії істориків (DUNK) у співпраці з Національним музеєм історії України у Другій світовій війні «Історія України між 1939 та 1950 роками в автобіографічних документах» (Київ, 2019); «30 років падіння Берлінської стіни» (Баварія: Мюнхен, Обершлясхайм, 2019); «Історичні мідраші Північного Причорномор'я» (Миколаїв, 2020), «Уроки Голокосту у світі, що змінюється» (Яд Вашем, Ієрусалим, Ізраїль, 2021), «Нематеріальне – небанальне. Спадщина та місцева освіта» (Варшава-Житомир, 2021), «Історична політика та історична пам'ять: Україна та країни ЦСЄ» (Житомир, 2021), «Євреї в етнічній мозаїці українських земель» (Мелітополь, 2021);

всеукраїнських: IX Волинській Всеукраїнській історико-краєзнавчій конференції (Житомир, 2017); X Волинській Всеукраїнській історико-краєзнавчій конференції (Житомир, 2018); «Політика пам'яті в теоретичному та практичному вимірах. Конструкти формування / коригування колективної пам'яті» (Рівне, 2018), «Культура пам'ятання» (Рівне, 2020), «Україна доби модернізації XIX – XX ст.: соціум, цінності, життєві практики» (Херсон, 2020), «Концепції, реалії та нові стратегії у сфері викладання історико-правознавчих дисциплін» (Луцьк, 2020);

у роботі літніх шкіл: літній школі «Мікроісторія, усноісторичні дослідження та пам'ять про Голокост на Житомирщині» (Житомир, 2018), III Літній школі з історії Голокосту в Україні для викладачів та аспірантів (Київ, 2018), Літній Академії CENTROPA (on-line). Історія XX століття, Голокост і громадянське суспільство в глобальному світі (Відень, 2020). Головні положення та висновки дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях

кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення.

Дисертацію написано науковим стилем, структура дисертації відповідає логіці здійсненого автором дослідження. Матеріал дисертації викладено чітко, послідовно, доступно. Зміст, структура, оформлення і кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167).

Дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності. Результати перевірки дисертації з допомогою веб-ресурсу Unicheck у Житомирському державному університеті імені Івана Франка показали наявність 9, 82% запозичень.

Висновок. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій, у яких висвітлено основні результати наукового дослідження, а також враховуючи результати фахового семінару (18.11.2021 р., протокол № 1), вважаємо, що:

1. Дисертація Гечі Олени Анатоліївни «Революції, політичні трансформації та війни в першій половині XX ст. у житті єврейських громад Правобережної України: колективний та персональний виміри» відповідає спеціальності 032 Історія та археологія з галузі знань 03 Гуманітарні науки.

2. Геча Олена Анатоліївна за темою дисертації опублікувала 10 наукових праць, з них 5 розкривають основний зміст дисертації, відображають наукову новизну отриманих результатів і відповідають вимогам пп. 9,11,12 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167).

3. Дисертація Гечі Олени Анатоліївни «Революції, політичні трансформації та війни в першій половині XX ст. у житті єврейських громад Правобережної України: колективний та персональний виміри», подана на

здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167) і рекомендується для подання до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

доктор історичних наук,
доцент, професор кафедри історії України
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Ольга БІЛОБРОВЕЦЬ

Рецензент:

кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

АНТОН СИЧЕВСЬКИЙ

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
Начальник відділу кадрів Житомирського
державного університету
імені Івана ФРАНКА

